

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*КОШКАЛДА І.В., Д.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Недосконалість системи управління породжує низку проблем, що безпосередньо впливають як на діяльність в цілому аграрного сектора, так і окремо взятого господарюючого суб'єкта. Результати діяльності підприємства в умовах ринкової невизначеності все більшою мірою залежать від системи управління, оскільки правильно налагоджена система управління дозволяє господарюючим суб'єктам отримувати позитивні фінансові результати та бути більш стійкими до впливу зовнішніх факторів.

Сільське господарство є однією із провідних галузей економіки країни, основне завдання якої полягає у забезпеченні населення якісним, безпечним і доступним продовольством. Тому і держава, і господарюючі суб'єкти є зацікавленими у результативності сільськогосподарського виробництва.

З теоретичної точки зору прибуток виступає як об'єкт та інструмент управління, в якому поєднуються інтереси всіх суб'єктів економічної діяльності. Він є джерелом фінансових ресурсів суб'єктів господарювання і держави. Як важливий показник оцінки фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, його фінансового стану і перспектив розвитку прибуток є показником ефективності функціонування підприємства. Він також значно впливає на величину фінансових ресурсів держави, а тому характеризує економічні та соціальні процеси, рівень фінансового забезпечення суспільного виробництва, темпи нагромадження.

У законодавчому порядку визначено, що суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Оскільки саме прибуток є тим кінцевим результатом, який забезпечує подальшу роботу і сприяє успішному розвитку господарюючих суб'єктів.

В ринкових умовах підприємство повинно прагнути до того обсягу прибутку, що дозволяв би йому не тільки міцно утримувати свої позиції на ринку, але і забезпечувати динамічний розвиток його виробництва в умовах конкуренції, що в кінцевому підсумку потребує від керівництва підприємства мати довгострокову стратегію щодо управління прибутком.

Таким чином, обрана система управління на підприємстві безпосередньо впливає на результати господарювання, і як наслідок визначає порядок розподілу прибутку, що у майбутньому зможе забезпечувати отримання стабільних та високих фінансових результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше термін «прибуток» зустрічається в працях мислителів Стародавньої Індії та Риму, і з того часу дана економічна категорія постійно привертає до себе увагу дослідників. В кінці ХХ століття вітчизняна економічна теорія трактувала прибуток як дохід, отриманий від надання капіталу у позику. Так, М.І. Туган-Барановський вважав, що приріст вартості капіталу складає те, що зветься прибутком або відсотком на капітал [1]. Сучасне тлумачення поняття прибутку перекаликається з основними ідеями наукових шкіл політичної економії. Прибуток – це плата за підприємницьку діяльність, ризик за новаторство в управлінні та, зрештою, дохід від використання різних факторів виробництва.

В економічній літературі здебільшого прибуток розглядають як частину чистого доходу, що залишається після вирахування загальної величини витрат із загального розміру доходів. А тому не слід ототожнювати прибуток із чистим доходом, оскільки прибуток – це частина категоріального апарату мікроекономіки, а чистий дохід є самостійною категорією макроекономіки. Досить слушною є позиція Л.Ю. Кучер, яка зазначає, що економічна діяльність підприємства може бути дохідною, та, в кінцевому підсумку, збитковою, а тому ототожнювати доходність і прибутковість є недоцільним [2]. Дану позицію підтримує В.Я. Плаксієнко, який вважає, що «забезпечення прибутковості виробництва є значно складнішим завданням, ніж підвищення доходності, оскільки прибутковість залежить від рівня доходів (чисельник) і рівня витрат (знаменник)» [3].

Цілковито можна погодитися з С.Б. Шипіною, яка найбільш вдало, на нашу думку, визначає прибуток як складову фінансового результату, що визначається за певний період як у цілому по підприємству, так і за окремими видами діяльності, як різниця між доходами та витратами

[4]. Академік Дем'яненко М. Я., в свою чергу, вважає, що прибуток є синтетичним показником, а тому дає можливість: оцінити ефективність діяльності; визначити величину бази для оподаткування; прийняти рішення, пов'язані з вкладенням коштів у підприємство; досягти мети власників-акціонерів [5].

Досить складно однозначно дати відповідь на питання, а які показники впливають на прибутковість підприємства? З цього приводу багато було висловлено думок, проте й на сьогоднішній день дане питання залишається відкритим.

Взаємозв'язок прибутковості сільськогосподарських підприємств з фондозабезпеченістю виробництва, продуктивністю й оплатою праці, соціальними відрахуваннями та матеріальними витратами вивчав О.М. Лабенко. У ході дослідження було встановлено, що найбільший вплив на рівень прибутку мають фондозабезпеченість, продуктивність праці та матеріальні витрати. Причому, чим вищий рівень фондозабезпеченості та продуктивності праці й менше значення матеріальних витрат, тим вищий рівень прибутку підприємства [6].

На думку інших дослідників, сума прибутку підприємства залежить від обсягу виробництва і реалізації продукції, собівартості, середніх реалізаційних цін та ефективності виробничо-господарської діяльності господарюючого суб'єкта [7-8].

Наприклад, Бабицька О.О. вважає, що ефективність управління фінансовим результатом у цілому по підприємству залежить від таких показників, як загальний коефіцієнт ліквідності (покриття), фінансової незалежності (автономії, платоспроможності), коефіцієнт оборотності оборотних активів, операційний леверидж та частка ринку. І тому пропонує визначити ефективність управління прибутком сільськогосподарського підприємства шляхом співвідношення добутку чистого прибутку та інтегрального показника фінансово-економічної стійкості звітного періоду до базисного [9].

Мета статті полягає в обґрунтуванні підходів, які будуть впливати на прийняття рішень щодо подальшого управління прибутком.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство, на відміну від інших галузей народного господарства, пов'язане з певними ризиками, що справляють значний вплив на отримання прибутку. Так, в сільськогосподарських підприємствах отримання прибутку залежить від специфічних характеристик галузі оскільки

процес виробництва тісно пов'язаний з біологічними особливостями рослин і тварин, погодними умовами, що впливають врешті-решт на кінцеві результати господарювання. Тому в основі формування прибутку лежить взаємодія економічних і природних факторів.

Хоча окрім природних факторів та ринкової невизначеності, а також політичної, демографічної, соціальної, науково-технічної та інших складових макросередовища, які підприємство не в змозі змінити, великий вплив на отримання прибутку мають саме внутрішні фактори, які безпосередньо залежать від системи управління.

На жаль, не в повній мірі господарюючі суб'єкти усвідомлюють значення управління, але саме воно дає змогу виявити і розвинути ринкові переваги, що є ключовими в конкурентній боротьбі і налагодженні правильних взаємовідносин з конкурентами, саме управління розкриває зміст перспективних напрямів діяльності, завдяки чому працівники підприємства знають, як і куди спрямовувати свої зусилля і врешті-решт, саме управління сприяє формуванню здорового мікроклімату на підприємстві, що дозволяє кожному співробітнику почуватися комфортно у колективі і самовіддано працювати на благо підприємства.

Управління прибутком це лише одна із складових системи управління підприємства, яку можна вважати узагальнюючою, оскільки прибуток є результативним показником, що безпосередньо залежить від зміни абсолютних величин інших фінансових показників господарської діяльності суб'єкта господарювання – доходів та витрат.

Суть прибутку як економічної категорії полягає у функціях, які він виконує. З огляду на теоретичні знання та практичний досвід визначено такі функції: нагромадження, стимулювання, розподіл, стимулювання ризику та виправлення помилок. І якщо перші три функції можна назвати «класичними», то дві останні пов'язують з діяльністю господарюючих суб'єктів у ринковому середовищі.

У сучасній економічній науці розглядають три різних види прибутку: бухгалтерський, економічний та податковий. Економічний прибуток – це величина фінансового результату, який може бути одержаний за умови найбільш ефективного використання коштів. Податковий прибуток – це деяка умовна величина, яка розраховується відповідно до правил, передбачених податковим законодавством, і призначена для визначення об'єкта оподаткування. А бухгалтерський прибуток характеризує рівень господарювання підприємств, і виступає джерелом фінансування виробничо-технічного та

соціального розвитку господарюючого суб'єкта, джерелом доходів державного бюджету [10].

Види прибутку розрізняють, виходячи з видів обліку. Так, бухгалтерський і податковий обліки відображають результати діяльності в минулому за відповідний звітний період і передбачають складання форм фінансової та податкової звітності для аналізу діяльності підприємства і його фінансового стану, а також для розрахунку податку на прибуток та інших видів податків.

Натомість управлінський облік орієнтований на майбутнє і його призначення полягає в тому, щоб допомагати менеджерам підприємств розробляти плани щодо вирішення питань економічного характеру. Отже, дані управлінського обліку, в першу чергу, потрібні керівництву та менеджерам для управління підприємством, що дозволяє: розробляти короткострокові та довгострокові плани, прогнози бюджету; приймати рішення щодо ціноутворення та каналів реалізації продукції; проводити оцінку та контроль діяльності підприємства; розподіляти ресурси; проводити пошук шляхів економії витрат і підвищення конкурентоспроможності підприємства; оцінювати діяльність підрозділів. Проте без даних бухгалтерського та податкового обліку не можна приймати правильних управлінських рішень відносно подальшої роботи підприємства, що будуть спрямовані на отримання прибутку.

Варто зазначити, що прибуток також віддзеркалює ступінь кінцевої економічної ефективності використання ресурсів та успішності управління, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції повністю відшкодовує витрати на її виробництво та реалізацію й одержує прибуток як головне джерело відтворення і матеріального стимулювання персоналу. З цих позицій доцільно виділити серед показників, що впливають на прибутковість показники, що характеризують ефективність використання основних ресурсів господарюючих суб'єктів, а саме: земельних, трудових та матеріальних [11].

Проте, отримання прибутку слід пов'язувати не стільки з наявністю та ефективним використанням ресурсів, капіталу і праці, скільки з існуючою системою управління на підприємстві. Важливе значення при цьому мають функції управління: планування, передбачає оптимальний розподіл ресурсів для досягнення поставлених цілей у майбутньому; організація, передбачає узгодження всіх процесів пов'язаних з виробництвом і збутом продукції; контроль,

передбачає виявлення відхилень та розробку пропозицій по усуненню виявлених порушень; мотивація, передбачає стимулювання працівників до здійснення ефективної діяльності, спрямованої на досягнення цілей підприємства, основною з яких і є отримання максимально можливого прибутку.

Одним із основних елементів системи управління підприємством, спрямованого на отримання прибутку є бюджетування, суть якого полягає у визначенні обсягу і складу витрат, пов'язаних з діяльністю окремих підрозділів підприємства та забезпечення покриття цих витрат ресурсами підприємства. На підприємстві доцільно складати такі бюджети: генеральний (зведений) бюджет, операційний бюджет, фінансовий бюджет, бюджет продажу, бюджет виробництва, бюджет витрат, бюджет собівартості виробленої та реалізованої сільськогосподарської продукції, бюджетний звіт про фінансові результати, бюджет грошових коштів, бюджетний баланс.

Бюджетні балансові коефіцієнти визначають співвідношення між окремими статтями балансу підприємства, що дає можливість порівняти їх у динаміці і з нормативними значеннями. Серед коефіцієнтів що найбільш повно відображають поточний фінансовий стан підприємства є: коефіцієнт робочого капіталу, коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт проміжного покриття, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт боргу, співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт власного капіталу, коефіцієнт неліквідних активів.

Застосування бюджетування на сільськогосподарських підприємствах визначає технологію планування, обліку, контролю й аналізу фінансових, інформаційних і матеріальних потоків, а також отриманих результатів. Бюджетування передбачає залучення до процесу планування кінцевого фінансового результату фахівців усіх структурних підрозділів підприємства, оскільки охоплює всі функціональні сфери діяльності господарюючого суб'єкта: виробництво, закупівлю, маркетинг, управління персоналом, контроль якості тощо. Отже, основна мета бюджетування – це визначення точних планових цифр і орієнтирів, тобто розробка плану щодо подальшої роботи підприємства.

Слід відмітити, що управління передбачає вирішення широкого кола завдань, пов'язаних із організацією і розвитком господарюючого суб'єкта. До основних з них слід віднести: розробку та обґрунтування

планів на довгострокову перспективу з узгодженням поточного і оперативного управління та доведенням його до рівня щоденних функцій виконавців і всього персоналу підприємства; узгодження роботи всіх підрозділів підприємства і контроль за виконанням поставлених завдань перед ними; покращення професійного рівня працівників і регулювання чисельності працюючих та ін.

Основними елементами планування при цьому повинні бути: SWOT-аналіз і фінансовий аналіз, які слід проводити паралельно і результати яких дають повне уявлення про стан та перспективи підприємства. Зміст SWOT-аналізу полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильних і слабких сторін підприємства (внутрішнє середовище), а також можливостей, що відкриваються для нього та загроз, пов'язаних з його діяльністю (зовнішнє середовище). Так, сильні і слабкі сторони підприємства можуть бути виділені і проаналізовані шляхом вивчення тенденцій зміни показників господарської діяльності, оцінки ресурсів і можливостей розвитку. При цьому основним показником виробництва минулих років зазвичай і є прибуток, який використовують в якості прогнозової величини. Наприклад, річний приріст прибутку є ознакою того, що підприємство має певні переваги, в той час як поступове зниження прибутку вказує на наявність у підприємства проблем. Всі переваги і проблеми повинні бути оцінені для визначення їх загальної важливості для підприємства.

Результатом раціонального SWOT-аналізу, повинні з'явитися ефективні рішення, що дозволять правильно зорієнтувати підприємство, обрати відповідну тактику і стратегію.

В основі фінансового аналізу лежить поєднання знань з економічної теорії, бухгалтерського обліку, економіки, фінансів, що спрямовані на вилучення конкретної інформації, її обробки, узагальнення та висновків. Зміст фінансового аналізу полягає у можливості оцінити фінансовий стан підприємства, зміни у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредиторами, і відпрацювати достовірні припущення і заходи для поліпшення фінансових умов діяльності підприємства. Результатом фінансового аналізу є не стільки те, щоб встановити й оцінити рівень фінансового стану підприємства, виявити основні закономірності його розвитку, а й те, щоб розробити обґрунтовані рішення фінансової стратегії на майбутнє, що дозволить отримувати високі фінансові результати.

Фінансовий аналіз доречно проводити за такими напрямками: факторний аналіз із застосуванням методу ланцюгових підстановок; структурний аналіз активів і пасивів та розрахунок балансових пропозицій; аналіз поточного фінансового стану підприємства; експрес-аналіз фінансового стану підприємства; аналіз рентабельності.

Можна говорити, що підприємство є платоспроможним та має стійкі позиції на конкурентному ринку лише тоді, коли воно є прибутковим. Іншими словами, прибуток є запорукою інвестиційної привабливості, оскільки саме прибуткові підприємства створюють додану вартість, а це означає, що інвестори вкладатимуть кошти в рентабельну галузь та, зрештою, будуть отримувати дохід.

Висновки. Таким чином, новизною даного дослідження можна вважати новий підхід щодо управління прибутком, в основі якого покладено глибокий аналіз господарської діяльності підприємства та існуючої системи управління.

Підводячи підсумок всьому вище викладеному, доцільно зазначити, що величина прибутку сільськогосподарських підприємств залежить від внутрішніх і зовнішніх чинників, причому значний вплив справляють внутрішні, серед яких чільне місце займає система управління на підприємстві. Для того щоб приймати рішення щодо подальшого управління прибутком, слід застосовувати бюджетування, проводити глибокий фінансовий аналіз при одночасному визначенні сильних і слабких сторін, можливостей і загроз господарюючого суб'єкта для прийняття зважених рішень, що передбачають розвиток підприємства. Проте документи бухгалтерської звітності не в повній мірі містять необхідну інформацію і тим самим ускладнюють проведення глибокого фінансового аналізу. Тому подальші дослідження потрібно проводити в напрямі накопичення і систематизації статистичних даних, що характеризують ступінь впливу визначених факторів на величину прибутку.

Література.

1. Туган-Барановський М.І. Політична економія: Курс популярний / М.І. Туган-Барановський – К.: Наукова думка. – 1994. – 261 с.

2. Кучер А.Ю. Науково-теоретичні підходи до інтерпретації дефініції «прибутковість» / А.Ю. Кучер // Вісник ХНТУСГ: Серія «Економічні науки». Вип. 99. – Х.: ХНТУСГ, 2010. – С. 49–56.

3. Плаксієнко В.Я. Прибутковість виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах / В.Я. Плаксієнко // Вісник ХНАУ: Серія «Економічні науки». – Х., 2011. – № 8 – С. 9–15.

4. Шиїна С.Б. Сутність поняття «фінансові результати» як об'єкта бухгалтерського обліку / С.Б. Шиїна // Вісник Житомирського державного

технологічного університету. Серія «Економічні науки». – Житомир, 2012. – № 1 (59). – С. 229–232.

5. Дем'яненко М.Я. Фінансові чинники формування доходів у сільському господарстві / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С.18-20.

6. Лабенко О.М. Визначення основних факторів формування прибутку сільськогосподарських підприємств / О.М. Лабенко // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С.112-114.

7. Партин Г.О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: Монографія / Г.О. Партин. – К.: УБС НБУ, 2008. – 219с.

8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. / Г.В. Савицька – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 668с.

9. Бабицька О.О. Ефективність управління прибутком сільськогосподарських підприємств / О.О. Бабицька // Облік і фінанси.– 2013.– № 2 (60).– С.118-122.

10. Непочатенко О.О. Економічний зміст поняття «прибуток» підприємств / О.О. Непочатенко, О.Г. Рудь // Збірник наукових праць Уманського державного аграрного університету Вип. 64. Ч. 2: Економіка. – Умань: УДАУ, 2007. – С.256-260.

11. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2013. – 779с.

Кошкада І.В. Управління прибутком сільськогосподарських підприємств

Узагальнено сутність управління та визначено фактори, які безпосередньо впливають на величину прибутку і від яких залежить вибір системи управління прибутком. Зокрема, розглянуто види прибутку, які розрізняють виходячи з видів обліку. З ціллю більш ефективного управління прибутком сільськогосподарських підприємств запропоновано комплекс заходів що передбачають аналіз ефективності використання основних ресурсів господарюючих суб'єктів, застосування бюджетування, проведення глибокого фінансового аналізу при одночасному визначенні сильних і слабких сторін та можливостей і загроз господарюючого суб'єкта для прийняття зважених рішень, що спрямовані на розвиток підприємства.

Ключові слова: *прибуток, управління, ефективність, управління прибутком, бюджетування, фінансовий аналіз, SWOT-аналіз.*

Кошкада И.В. Управление прибылью сельскохозяйственных предприятий

Обобщено суть управления и определены факторы, которые непосредственно влияют на величину прибыли и от которых зависит выбор системы управления прибылью. Отдельно рассмотрены виды прибыли, которые различают, исходя из видов учета. С целью более эффективного управления прибылью сельскохозяйственных предприятий предложено комплекс мероприятий которые предусматривают анализ

эффективности использования основных ресурсов хозяйствующих субъектов, применения бюджетирования, проведения глубокого финансового анализа при одновременном определении сильных и слабых сторон а также возможностей и угроз хозяйствующего субъекта для принятия взвешенных решений направленных на развитие предприятия.

Ключевые слова: прибыль, управление, эффективность, управление прибылью, бюджетирование, финансовый анализ, SWOT-анализ.

Koshkalda I.V. Profit Management at Agricultural Enterprises

The context of management has been generalized and factors, which inseparably influence on profit and choice of profit system management, have been determined. The types of profit depend on types of accounting have been investigated. The complex of actions, which based on the analysis of economic efficiency of resources use, budgeting, deep financial analysis with simultaneous determination of strong, and weak sides, possibilities and threats of risks for economic adgents, has been proposed for most rational decisions with the aim of more effective agricultural enterprises profit management and enterprise development.

Keywords: profit, management, efficiency, profit management, budgeting, financial analysis, SWOT-analysis.

UDC 620.92:338

BIOFUEL USAGE PROMOTION IN THE EUROPEAN UNION: EXPERIENCE FOR UKRAINE

KRASNORUTSKYY O.O., DOCTOR OF SCIENCES (ECONOMICS), PROFESSOR, KHARKOV PETRO VASILENKO NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY OF AGRICULTURE

SKUDLARSKI JACEK, DR INŻ. WARSAW UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES – SGGW, POLAND

ZAIIKA S.O., THE SENIOR LECTURER, KHARKOV PETRO VASILENKO NATIONAL TECHNICAL UNIVERSITY OF AGRICULTURE

The statement of the problem. The biofuels production and its relation with the energy security within the global economy and within the economy of Ukraine are in the spotlight of many researchers. The structure of energy resources that exists in Ukraine currently is threatening for the energy and national security. Only 53 % of energy consumption needs are provided by from national sources; whilst Ukraine has to import 75 % of the required volume of natural gas and 85 % crude oil and petroleum products. In such circumstances, the search for alternative sources of